

مواد مخدر و امنیت اجتماعی

دکتر اکبر علیوردی نیا*

مناسبات اجتماعی میان افراد و گروهها پیوند دارد و از این رو نابسامانی در این حوزه، رفتار و مناسبات اجتماعی را با دشواریهایی روبه‌رو می‌سازد. هسته مرکزی امنیت اجتماعی، اخلاق و ارزشهای اجتماعی است و هر آنچه اخلاق و ارزشهای یک جامعه را تهدید کند، امنیت اجتماعی را تهدید کرده است. نبود امنیت اجتماعی، فضای روانی افراد را برهم می‌زند و سرچشمه آسیبهای گوناگون خواهد بود.

رفتار انحرافی کاری تایید نشده و در هم شکننده هنجارهای نظام اجتماعی است. این هنجارها یا تعیین کننده رفتاری درست و مناسب است که شهروندان آنها را در شرایط و موقعیتهای معین پذیرفته‌اند، یا نشان از انتظارات کلی ترو عمومی تری در همه شرایط و موقعیتهای دارد. رفتار انحرافی ممکن است رفتاری کم اهمیت باشد که تنها شمار اندکی از شهروندان آنرا جدی می‌شمرند، یا به گونه زیر پا گذاشتن یکی از هنجارهای مهم اجتماعی باشد و سبب واکنشهای منفی و تند بسیاری از شهروندان شود. هر چند به نظر می‌رسد که برخی از

امنیت در نگرشهای نو در سه سطح مشخص مطرح می‌شود. نخست، امنیت ملی که در واقع از یک سو با شرایط تأمین و حفظ موجودیت نظام در درون و بیرون مرزها و از سوی دیگر به توانایی‌های نظام در فضای درونی و پیرامونی پیوند دارد. دوم، امنیت داخلی که در پهنه سیاسی مطرح می‌شود و ناظر به فراهم‌سازی هر چه بهتر زمینه برای حفظ حاکمیت است. سطح سوم امنیت مربوط به شرایطی است که در پرتو آن، منافع و مصالح حقوق افراد، گروهها و نهادهای اجتماعی تأمین می‌شود. در این سطح، حوزه تحلیل محیط ملی است و واحد تحلیل جامعه، گروهها و نیروهای مؤثر اجتماعی اند. همچنین در این سطح محور تحلیل، آسیبها و بحرانهای برآمده از نظم و تعادل یا دگرگونی و تحول بوده و نگرش به آن جنبه اجتماعی و فرهنگی دارد و هدف از آن، پایایی و پویایی نظام اجتماعی است. در سطح امنیت عمومی، شرایط متحول و اقتضائات زمانی و مکانی جامعه تعیین کننده استراتژیها و راهبردهای امنیت اجتماعی است. (قالیباف، ۱۳۸۴: ۱۳) حوزه اجتماعی باروابط و

تنها با خود پدیده و با توجه به فرد معتاد و قاچاقچی تبیین شدنی نیست و شناخت خاستگاهها و علتها، بی چون و چرا ضرورت دارد. از دید علمی، پیوندی معنادار میان آسیبها و کاستیها و نارساییهای اجتماعی وجود دارد و بی یافتن پیوند علی (به گونه علمی و تئوریک)، نمی توان این پدیده را به درستی شناخت؛ بی این شناخت و دریافت نیز نمی توان به رویوی با آن برخاست یا آنرا مهندسی و کنترل کرد.

کاربری نادرست مواد مخدر و قاچاق آن در سایه گسترش تکنولوژیهای ارتباطی و رایانه‌ای، باندهای مافیایی و دستهای پنهان، امروزه چنان پیچیدگی‌هایی یافته است که سازمان ملل متحد آنرا از جرایم سازمان یافته دانسته و به تدوین کنوانسیونها و پروتکل‌های گوناگون برای رویرویی با آن (کنوانسیونهای ۱۹۷۱، ۱۹۶۱، پروتکل اصلاحی ۱۹۷۲ و کنوانسیون ۱۹۸۸) پرداخته است. حجم کلان تجارت و چرخش مالی (۱۵۰۰ میلیارد دلار در سال) مرتبط با قاچاق مواد مخدر در جهان و نقش مافیای منطقه‌ای و جهانی با پشتیبانی سرویس‌های اطلاعاتی برخی کشورها، این موضوع را بسیار قابل تأمل

○ حوزه اجتماعی با روابط و مناسبات

اجتماعی میان افراد و گروهها پیوند دارد و از این رو نابسامانی در این حوزه، رفتار و مناسبات اجتماعی را با دشواریهایی روبه‌رو می‌سازد. هسته مرکزی امنیت اجتماعی، اخلاق و ارزشهای اجتماعی است و هر آنچه اخلاق و ارزشهای یک جامعه را تهدید کند، امنیت اجتماعی را تهدید کرده است. نبود امنیت اجتماعی، فضای روانی افراد را برهم می‌زند و سرچشمه آسیبهای گوناگون خواهد بود.

رفتارها هیچگاه تأیید یا تشویق نشده است، رفتار انحرافی بیشتر در چارچوب شرایط زمانی و مکانی معنای یابد. رفتاری که برای یک گروه یا در جامعه‌ای پذیرفتنی نیست، ممکن است در جامعه‌ای دیگر یا برای گروهی دیگر، مناسب و پذیرفتنی شناخته شود. همچنین، در یک نظام معین آنچه در برهه‌ای از تاریخ ناپسند و بدشمرده می‌شود، ممکن است پس از چندی مجاز یا حتی افتخار آمیز باشد یا رفتاری که برای نقش و پایگاهی ویژه مناسب است ممکن است برای نقش‌ها و پایگاه‌های دیگر نامناسب باشد. در جامعه امروز، رفتارهای گوناگون انحرافی چه بسا بازتابنده هنجارهای گروه‌های پر قدرت یا نشان‌دهنده معیارهای مورد پذیرش اکثریت یا دارای هر دو جنبه باشد. از همین روست که امروزه نقش آفرینی پلیس در مسائل اجتماعی پیچیدگی‌های ویژه‌ای دارد که شهر و ندان عادی به آسانی آنها را در نمی‌یابند. پس شناخت فرآیندهای اجتماعی ناهمخوان با ارزشهای جامعه و پیامدهای آن، نیازمند ذهنی تحلیلی و همه‌سوی و آینده‌نگری برای جلوگیری از گسترش و ریشه‌دار شدن جرم و کثرت رفتاری است. وظیفه پلیس در یک جامعه برقراری نظم و پدید آوردن امنیت برای شهر و ندان است. از این رو پلیس در یک جامعه می‌تواند در همه ابعاد، سطوح و گستره‌های امنیت نقشی کارساز بازی کند.

از مهمترین نیازهای کنونی کشور، شناخت واقع بینانه و درست جامعه، تحولات، فرصتها، توانمندیها، تهدیدها، آسیبها و نگرانی‌هایی است که در شرایط کنونی با آن روبه‌رو هستیم. تنها با شناخت درست شرایط است که می‌توان با تدبیر و چاره‌اندیشی به حل مشکلات جامعه پرداخت و از فرصتها برای ژرفابخشیدن به روند توسعه کشور و تأمین امنیت ملی بهره گرفت. نمونه روشن این آسیبها، شرایط امروز کشور در زمینه اعتیاد و قاچاق مواد مخدر است. پدیده مواد مخدر و اعتیاد را باید در متن ساختار اجتماعی و در چارچوب شرایط حاکم بر آن مورد توجه قرار داد. به سخن دقیق‌تر، پدیده اعتیاد و مواد مخدر را نمی‌توان به تنهایی و بعنوان پدیده‌ای مستقل بررسی کرد. این پدیده نیز چون همه پدیده‌ها، علت‌هایی دارد که

شده است. (مهریار، ۱۳۷۶) همچنین گفته شده است که دو واژه افیون و تریاک از زبان یونانی به زبان عربی و فارسی راه یافته است. در اوستا از گیاه کانابیس (شاهدانه) بعنوان ماده‌ای بی حس کننده یاد شده است، ولی ایرانیان در دوران باستان به مواد مخدر معتاد نبوده‌اند. (دانش، ۱۳۶۹: ۲۸۶) ابوریحان بیرونی در نوشته‌های خود به سوء مصرف افیون و ویژگی اعتیاد آور آن اشاره کرده و محمد بن زکریای رازی و ابن سینا به خواص دارویی تریاک آشنا بوده‌اند و آنرا بعنوان دارو برای درمان بیماران خود تجویز می‌کرده‌اند. (اورنگ، ۱۳۶۷) برخی از شاعران نیز در سروده‌های خود به افیون، کُنار، بنگ و خواص آنها اشاره کرده‌اند. در دوران فرمانروایی صفویان کاربرد نادرست مواد مخدر گسترش یافت و مصرف تریاک، حشیش و شراب به گونه‌ای بالا گرفت که تولید داخلی تأمین کننده نیاز مصرف کنندگان نبود. برای نخستین بار شاه تهماسب صفوی همزمان با ترک اعتیاد خود، مبارزه با سوء مصرف مواد مخدر را در ایران آغاز کرد. با وجود مبارزه سنگین با اعتیاد، در آن دوران مصرف مواد مخدر گسترده بوده است. در دوران پادشاهی ناصرالدین شاه، با باز شدن پای انگلیسی‌ها به ایران، استعمال تریاک رسمیت یافت و تصویر شاه بر حقه‌های و افور نقش بست. برآورد شده است که در ۱۳۱۴ خورشیدی شمار معتادان در ایران به ۱/۵ میلیون تن، یعنی ۷ درصد جمعیت کشور می‌رسیده است. در آن دوران، اقتصاد ایران به تریاک وابسته شده و پس از نفت، تریاک مهم‌ترین کالای صادراتی ایران بوده است. ارزش صادرات تریاک ایران از ۱۳۰۱ تا ۱۳۲۲ به گونه‌ی میانگین سالانه ۳/۷ میلیون تومان بوده و حجم آن در ۱۳۲۶ به ۱۵۴ تن رسیده است. در دوران پهلوی‌ها، با وجود وضع قوانین بازدارنده و تشکیل «سازمان مبارزه با مواد مخدر»، شمار معتادان کشور افزایش یافت و سطح زیرکشت خشخاش تا ۳۳ هزار هکتار در ۱۳۵۷ رسید. پس از پیروزی انقلاب نیز هر چند سالانه بیش از ۷۰۰ میلیارد ریال از بودجه دستگاههای اجرایی به مبارزه با این پدیده اختصاص یافته، توانمندی قاچاقچیان و شمار معتادان رو به فزونی بوده است. (مرتضوی قهی،

○ در جامعه امروز، رفتارهای گوناگون انحرافی چه بسا بازتابنده هنجارهای گروه‌های پر قدرت یا نشان دهنده معیارهای مورد پذیرش اکثریت یا دارای هر دو جنبه باشد. از همین روست که امروزه نقش آفرینی پلیس در مسائل اجتماعی پیچیدگی‌های ویژه‌ای دارد که شهروندان عادی به آسانی آنها را در نمی‌یابند.

کرده است. از دید مجامع بین‌المللی، قاچاق مواد مخدر و داروهای روان گردان (شیمیایی) در کنار سه بحران دیگر (هسته‌ای، جمعیتی و زیست محیطی) جهان را در سده کنونی تهدید می‌کند. از سوی دیگر، سرمایه در گردش در این زمینه در جهان از دید تجاری، آنرا در رده پس از نفت، جهانگردی و جنگ افزار قرار داده است. (هاشمی، ۱۳۸۲: ۹) کاربرد مواد مخدر و تریاک در همه کشورهای پیشینه‌ای دراز دارد، اما آنچه این پدیده را به پدیده‌ای تهدید کننده امنیت ملی و بین‌المللی و عامل اثر گذار بر سلامت فکری، جسمی و اخلاقی انسانها تبدیل کرده، قاچاق بین‌المللی آن، گسترش تجارت و کاربرد نادرست آن در جهان است. خرید و فروش بین‌المللی انواع مواد مخدر پس از جنگ افزار و مهمات، پرسودترین سوداگری جهانی است. سازمان ملل متحد سود خالص این بازرگانی را ۴۰۰ تا ۶۰۰ میلیارد دلار برآورد کرده است. (مرتضوی قهی، ۱۳۸۳: ۹) از این رو در فرآیند اقتصاد جهانی، جایگاه قاچاق مواد مخدر را نمی‌توان نادیده گرفت و دامنه آن به تقاضای مصرف بستگی دارد؛ هر چه تقاضا برای کاربرد نادرست مواد مخدر افزایش یابد، بازار سیاه آن نیز رونق خواهد گرفت.

پیشینه استعمال و ترویج مواد مخدر در تاریخ ایران به درستی روشن نیست، ولی در برخی نوشته‌ها آمده است با یورش اعراب به ایران ترویج افیون در ایران آغاز

(۱۷:۱۳۸۳)

بر سر هم دوران پس از انقلاب اسلامی را از جهت وضع مواد مخدر و قوانین مربوط می توان به سه دوره مشخص بخش بندی کرد:

نخست دوره ای که شورای انقلاب مسئول قانون گذاری بود. در این دوره دولت موقت در سوم شهریور ۱۳۵۸ تصویب کرد که تریاک به دست آمده از شیرهای خشخاش در مناطق گوناگون کشور به بیماران معتادی که مجاز به دریافت سهمیه تریاکند و کارت و کوبن دریافت سهمیه تریاک از وزارت بهداشتی و بهزیستی در دست دارند با رعایت مقررات مربوط فروخته شود. شورای انقلاب در تیر ۱۳۵۹ به کار تریاک فروشی دولتی پایان داد، کشت خشخاش را در سراسر ایران ممنوع کرد و مصرف مواد مخدر را جرم شناخت.

دوره دوم با جنگ تحمیلی آغاز شد. در شرایط جنگ، قانون مصوب شورای انقلاب کمتر امکان اجرا پیدا کرد و قاچاقچیان از فرصت به دست آمده بیشترین بهره را بردند و بر فعالیت خود افزودند.

دوره سوم مبارزه با مواد مخدر در ایران پس از انقلاب پس از پایان جنگ تحمیلی و با اجرای قانونی تازه که به «قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام» معروف شد، آغاز گردید. بر پایه این قانون (مصوب سوم آذر ۱۳۶۷) گذشته از کشت خشخاش، کشت شاهدانه برای ساخت مواد مخدر نیز ممنوع شناخته شده است که از دید قانون گذار موضوع تازه ای در ایران به شمار می آید. (شهیدی، ۱۳۷۵: ۱۳۲-۱۳۰) از آن هنگام تاکنون نیز این مبارزه سخت ادامه یافته و جمهوری اسلامی همواره یکی از اعضای فعال اینترپول (پلیس بین الملل) در این زمینه بوده و موافقتنامه های ۱۹۶۱ و ۱۹۷۱ و کنوانسیون حمل و نقل مواد مخدر ممنوعه (۱۹۸۸) را امضا کرده است. (اسعدی، ۱۳۷۲: ۱۹۴)

جدول بالا نشان می دهد که میزان کشفیات مواد مخدر در سالهای ۶۸ تا ۸۰ در سراسر کشور روند صعودی داشته و بارشده ۱۷۱ درصدی از ۷۴/۶ کیلوگرم به ازای

هر یک صد هزار تن در سال ۶۸ به ۲۰۲/۳ کیلوگرم در ۱۳۸۰ رسیده است. در این دوره به گونه میانگین سالانه ۲۴۰/۷ کیلوگرم مواد مخدر به ازای هر یکصد هزار تن کشف شده که بیشترین سهم مربوط به تریاک (۱۸۰ کیلوگرم)، حشیش (۲۷/۷ کیلوگرم) و مرفین (۲۳/۴ کیلوگرم) بوده است. میزان کشفیات هروئین (۴/۰۲ کیلو) و دیگر مواد (۲/۹ کیلو) در دهه های بعدی قرار داشته است. بیشترین رقم کشفیات مواد مخدر در سال ۱۷۴ (۵۰۹ کیلوگرم) و کمترین آن در سال ۶۹ (۵۵ کیلوگرم) گزارش شده است.

داده های مربوط به توزیع استانی کشفیات مواد مخدر گویای آن است که این میزان در استانهای کشور یکسان نبوده است. برای نمونه، در حالی که در سیستان و

○ پدیده مواد مخدر و اعتیاد را باید در متن ساختار اجتماعی و در چارچوب شرایط حاکم بر آن مورد توجه قرار داد. به سخن دقیق تر، پدیده اعتیاد و مواد مخدر را نمی توان به تنهایی و بعنوان پدیده ای مستقل بررسی کرد. این پدیده نیز چون همه پدیده ها، علت هایی دارد که تنها با خود پدیده و با توجه به فرد معتاد و قاچاقچی تبیین شدنی نیست و شناخت خاستگاهها و علتها، بی چون و چرا ضرورت دارد. از دید علمی، پیوندی معنادار میان آسیبها و کاستیها و نارسایی های اجتماعی وجود دارد و بی یافتن پیوند علی (به گونه علمی و تئوریک)، نمی توان این پدیده را به درستی شناخت؛ بی این شناخت و دریافت نیز نمی توان به رویارویی با آن برخاست یا آنرا مهندسی و کنترل کرد.

وضع مواد مخدر و اعتیاد در ایران از دید آماری

ردیف	موضوع	زمان	میزان	واحد	ملاحظات
۱	کشفیات انواع مواد مخدر	۱۳۵۸۸۱	۲/۲۲۲/۳۸۰	کیلو گرم	هر وئین ۴۹/۵ تن، مرفین ۱۸۰ تن، حشیش ۲۷۷ تن، دیگر مواد ۶۱ تن
۲	شمار معتادان کشور	۱۳۸۱	۲/۰۰۰/۰۰۰	تن	باعتادان تفننی
۳	دستگیرشدگان در رابطه با مواد مخدر	۱۳۵۸۸۱	۲/۵۱۵/۵۴۳	تن	معتادان ۶۲٪، قاچاقچیان ۳۷٪، بیگانگان ۱٪
۴	پرونده‌ها در زمینه مواد مخدر در دادگاههای انقلاب	۱۳۷۶-۸۰	۲/۵۱۵/۳۲۳	تن	—
۵	شهیدان در راه مبارزه با مواد مخدر	از آغاز تاکنون	۳/۲۵۵	تن	دو دهه گذشته
۶	جانبازان در راه مبارزه با مواد مخدر	از آغاز تاکنون	۱۰/۰۰۰	تن	دو دهه گذشته
۷	معتادان معرفی شده به مراکز بازپروری	۱۳۶۲-۸۱	۲۵۶/۵۲۰	تن	—
۸	معتادان معرفی شده به مراکز خود معرف	۱۳۷۶-۸۱	۱۷۶/۰۰۰	تن	—
۹	درگذشتگان بر اثر کاربرد نادرست مواد مخدر	۱۳۷۳-۸۱	۹/۱۶۷	تن	—
۱۰	رویدادهای ضد امنیتی و ناامنی در شرق کشور	۱۳۷۵-۸۱	۲۰ هزار	مورد	درگیری، گروگانگیری و ...
۱۱	میانگین مصرف مواد مخدر	در يك سال	۱۰۰۰ تا ۱۱۰۰	تن	تنها ۱۵٪ آن کشف می‌شود
۱۲	هزینه ساخت افزاری پاسداری از مرزها برای جلوگیری از ورود مواد مخدر و ترانزیت آن	دو دهه	۲۰۰ میلیارد	تومان	—

(دبیرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر، ۱۳۸۲. به نقل از کتاب مواد مخدر: بحران اجتماعی و تهدید علیه امنیت ملی: ص ۱۶).

و بلوچستان، استانهای کرمان و یزد قرار داشته‌اند. از سوی دیگر، کمترین میزان کشفیات پس از استان ایلام، در استانهای کردستان و زنجان گزارش شده است. آمارها در سال ۸۰ گویای آن است که در این سال بیشترین مواد مخدر کشف شده در استانهای سیستان و بلوچستان، یزد،

بلوچستان در سالهای ۶۸ تا ۸۰ به ازای هر یکصد هزار تن ۱۵۳۵ کیلو گرم مواد مخدر کشف شده است در ایلام این رقم تنها ۶ کیلو گرم گزارش شده است. به سخن دیگر، کشفیات در سیستان و بلوچستان ۲۵۶ برابر کشفیات در ایلام بوده است. در این زمینه، پس از سیستان

جدول میزان کشفیات در استانهای ایران در سالهای ۸۰-۸۱ تا ۸۸-۸۹

مخبر	میانگین	۸۰	۷۹	۷۸	۷۷	۷۶	۷۵	۷۴	۷۳	۷۲	۷۱	۷۰	۶۹	۶۸	نام استان	ردیف
۴۲۱/۷	۳۱/۳۶	۹/۵۳	۳۹/۰۳	۵۳/۸۱	۳۰/۹۴	۱۶۰/۶۰	۳۹/۰۶	۱۹/۳۱	۲۴/۵۳	۱۲/۲۴	۶/۰۳	۸/۱۷	۲/۴۸	۱/۹۵	آذربایجان شرقی	۱
۷۲/۹۳	۱۴۴/۴۰	۲۲۱/۵۰	۱۵۳/۲۵	۱۵۹/۶۹	۲۱۸/۸۴	۱۶۵/۶۶	۳۱/۰۱	۷۵/۶۷	۹۱/۹۸	۱۳۶/۹۵	۲۰۱/۵۴	۱۷۲/۸۸	۲۳۹/۳۹	۹/۵۴	آذربایجان غربی	۲
۹/۴۱	۱۵/۶۲	۱۲/۹۵	۲۰/۹۷	۲۲/۹۰	۳۲/۰۳	۶/۴۷	۱۱/۸۱	۱۴/۹۴	۲/۸۶						اردبیل	۳
۶۵/۶۸	۸۲/۸۸	۴۸/۰۵	۸۶/۸۰	۱۰۷/۷۲	۱۳۲/۰۷	۲۵۸/۹۱	۵۰/۲۶	۶۷/۹۶	۴۶/۷۸	۱۳۶/۹۴	۳۰۰/۲	۶۰/۹۶	۱۵/۸۷	۲۵/۹۸	اصفهان	۴
۷/۵۴	۶/۰۶	۲/۹۳	۴/۵۰	۲۷/۲۳	۲/۵۵	۵/۲۱	۷/۹۹	۱۵/۴۸	۱/۷۱	۱/۷۵	۲/۶۷	۰/۲۳	۲/۳۶	۴/۸۹	ایلام	۵
۴۴/۲۸	۴۴/۹۳	۱۷/۵۵	۶۶/۷۶	۱۰۰/۸۱	۱۱۴/۸۲	۱۲۸/۹۰	۲۶/۶۲	۵۶/۲۶	۲۲/۵۶	۷/۹۹	۱۷/۹۰	۰/۸۴	۷/۵۱	۱۵/۶۸	بوشهر	۶
۳۹/۸۶	۱۲۳/۳۶	۱۴۶/۶۸	۱۷۹/۵۱	۱۶۰/۷۲	۱۲۶/۸۹	۹۹/۰۳	۱۲۷/۵۰	۱۵۳/۹۴	۱۲۳/۸۷	۱۴۰/۵۸	۱۵۲/۸۴	۷۳/۸۱	۴۲/۴۹	۷۵/۸۶	تهران	۷
۸/۲۵	۱۲/۳۰	۲۰/۲۱	۲۲/۰۹	۱۶/۹۳	۱۵/۰۱	۹/۶۶	۱۱/۰۴	۲۸/۴۵	۱۵/۳۲	۵/۰۶	۸/۸۵	۳/۲۱	۱/۵۸	۳/۸۷	چهارمحال و بختیاری	۸
۴۱۸/۷۷	۶۲۶/۸۵	۰/۷۵	۰/۶۰	۰/۸۰	۱/۲۰	۰/۴۱	۰/۸۳	۲/۲۲	۰/۳۳	۳/۲۴	۰/۲۰	۰/۰۲	۵/۲۷	۲۰/۵۴	خراسان	۹
۲۴/۵۱	۲۶/۹۱	۷۱/۶۷	۷۰/۵۸	۶۱/۷۹	۲۲/۲۳	۲۴/۲۲	۲۷/۵۴	۱۵/۶۵	۱۲/۶۳	۵/۳۵	۷/۸۳	۶/۳۳	۸/۶۱	۱۵/۴۰	خوزستان	۱۰
۹/۸۶	۱۲/۰۴	۱۱/۵۷	۷/۸۵	۱۱/۴۶	۱۳/۷۵	۶/۶۰	۹/۹۹	۶/۸۰	۱۷/۵۱	۲۳/۳۲	۳۵/۸۴	۶/۶۹	۳/۲۱	۲/۵۸	زنجان	۱۱
۸۹۵/۰۸	۱۵۳۵/۹۸	۱۷۰/۷/۶۵	۲۱۰۰/۸۰	۳۱۲۳/۹۷	۹۶۵/۳۲	۱۳۱۰/۹۸	۲۴۹/۱۷	۱۹۸۸/۲۰	۲۶۱۴/۰۳	۱۴۹۱/۶۲	۸۴۵/۸۴	۴۵۵/۰۲	۳۰۵/۶۷	۵۷۰/۲۲	سیستان و بلوچستان	۱۲
۵۶/۸۶	۷۴/۰۸	۱۴۴/۸۵	۶۲/۰۷	۱۵۲/۸۹	۱۰۰۰/۰۶	۸۱/۴۸	۱۳۷/۴۰	۱۴۹/۹۵	۳۲/۳۳	۱۴/۷۷	۴۷/۸۸	۱۷/۰۳	۱۳/۹۱	۹/۱۱	سمنان	۱۳
۱۴۶/۶۲	۱۸۷/۹۹	۲۵۴/۴۹	۳۵۹/۷۹	۴۰۸/۷۸	۴۰/۱۰	۳۵۲/۷۲	۱۲۶/۸۸	۲۶۹/۸۰	۱۴۷/۰۶	۱۳۶/۶۶	۱۰۵/۵۵	۷۶/۷۲	۳۸/۹۲	۲۷/۱۳	فارس	۱۴
۱۱۰/۸۹	۸۷/۰۲	۱۵/۸۵	۳۸/۷۹	۳۵۲/۴۹	۴۰/۹۷	-	-	-	-	-	-	-	-	-	قزوین	۱۵
۲۴/۳۱	۸۱/۸۱	۶۳/۸۶	۱۰۸/۵۷	۹۹/۶۷	۶۸/۳۷	۱۰۱/۱۷	۴۹/۹۴	-	-	-	-	-	-	-	قم	۱۶
۳/۹۳	۶/۸۷	۷/۸۲	۹/۰۸	۶/۸۳	۷/۳۷	۸/۳۸	۷/۴۳	۲/۸۳	۴/۹۳	۱/۵۷	۰/۴۸	۱۵/۵۷	۳/۰۶	۵/۰۱	کردستان	۱۷
۱۸۹۱/۴۶	۱۳۳۳/۹۱	۷۶۴/۳۵	۱۹۰۳/۶۶	۱۴۷۳/۴۶	۱۲۶۸/۷۵	۱۴۲۳/۴۰	۹۲۲/۲۰	۷۳۴۷/۴۷	۹۰۹/۵۶	۴۱۲/۷۱	۲۸۵/۴۹	۳۱۲/۵۶	۲۰۰/۳۳	۲۱۶/۸۳	کرمان	۱۸
۴۰/۲۹	۴۹/۴۲	۲۰/۸۲	۳۹/۳۷	۴۰/۸۱	۴۹/۳۴	۷۸/۲۵	۲۶/۸۴	۲۵/۹۷	۲۹/۸۱	۱۴/۵۰	۴۰/۸۳	۲۰/۸۷	۹۹/۹۳	۱۵۶/۶۷	کرمانشاه	۱۹
۲۳/۵۲	۳۱/۸۳	۴۲/۰۵	۸۳/۰۳	۸۴/۷۹	۷۱/۳۷	۱۷/۴۲	۱۴/۸۴	۱۲/۴۰	۹/۵۶	۰/۹۷	۰/۴۰	۴/۲۳	۲/۶۴	۷۰/۰۸	کهگیلویه و بویر احمد	۲۰
۹۰/۷۴	۱۶۴/۹۰	۱۰۸/۴۹	۲۹۸/۰۵	۱۰۶/۰۱	۱۴۷/۰۵	-	-	-	-	-	-	-	-	-	گلستان	۲۱
۱۸۸/۸	۲۳/۲۸	۱۶/۸۲	۲۲/۵۵	۳۳/۸۲	۴۵/۶۱	۴۸/۷۴	۱۸/۴۲	۱۷/۱۵	۶۰/۸۲	۱۰/۹۱	۵/۵۷	۱۱/۵۷	۵/۵۷	۵/۹۱	گیلان	۲۲
۲۵/۸۳۲	۳۳/۰۱	۱۸/۳۰	۵۴/۲۸	۷۰/۸۰	۵۶/۷۸	۸۸/۹	۳۵/۸۰	۲۴/۳۹	۳۴/۰۸	۱۹/۲۴	۱۹/۹۰	۹/۹۹	۱۰/۰۹	۱۵/۴۳	لرستان	۲۳
۶۰/۲۴	۸۷/۹۶	۵۸/۷۹	۱۲۷/۱۵	۱۱۶/۵۰	۲۲۱/۰۹	۱۸۲/۹۸	۷۴/۲۵	۷۱/۸۹	۵۵/۷۸	۹۵/۳۲	۴۵/۹۵	۴۶/۸۳	۱۱/۲۹	۳۶/۳۸	مازندران	۲۴
۱۴/۳۳	۳۳/۶۲	۱۹/۷۳	۳۷/۳۴	۴۲/۷۷	۲۴/۵۴	۵۵/۰۲	۲۳/۸۴	۱۹/۵۲	۲۶/۹۲	۱۹/۵۰	۱۴/۶۳	۱۱/۱۶	۴/۴۴	۷/۵۸	مرکزی	۲۵
۳۵/۵۱	۴۲۶/۴۹	۵۸۹/۹۹	۹۵۹/۳۵	۱۱۲۶/۸۹	۸۱۹/۸۶	۳۹۹/۵۱	۲۷۶/۷۰	۳۴۷/۸۸	۲۸۱/۶۰	۳۰۳/۴۱	۳۰۷/۹۶	۶۰/۸۵	۳۶/۶۰	۳۵/۱۶	هرمزگان	۲۶
۱۲/۵۳	۱۹/۴۱	۱۴/۹۰	۳۴/۳۴	۲۰/۶۳	۳۲/۰۲	۴۱/۶۹	۳۶/۲۹	۱۶/۳۶	۱۳/۹۴	۱۳/۵۰	۱۰/۹۴	۴/۴۸	۵/۸۳	۸/۱۳	همدان	۲۷
۶۸/۲۷	۱۱۱۷/۵۸	۸۸۳/۴۰	۱۹۳۹/۴۳	۲۱۴۹/۷۵	۱۵۰/۸/۵۲	۱۱۷/۸۱	۸۴/۴۰	۱۱۱۷/۹۰	۱۰۱۷/۷۴	۷۵۷/۹۹	۱۵۵/۱/۱۲	۵۹۵/۱۲	۱۶۱/۰۵	۲۸۸/۲۵	یزد	۲۸

۸۹۲ برابر استان کردستان گزارش شده است. حجم کلان هروئین در سیستان و بلوچستان و نیز فعال بودن نیروی انتظامی این استان همراه با حساسیت استراتژیک این منطقه می تواند دلایل این تفاوت چشمگیر باشد. پس از سیستان و بلوچستان، بیشترین کشفیات هروئین در استانهای کرمان و خراسان به ثبت رسیده است. از سوی دیگر، در استانهای چهار محال و بختیاری و زنجان، پس از کردستان، کمترین کشفیات هروئین گزارش شده است. در ۱۳۸۰ میانگین کشفیات هروئین به ازای صد هزار تن در گل کشور ۵/۳ کیلو گرم بوده است. این در حالی است که در سیستان و بلوچستان، کرمان، ویزد به ترتیب ۵۹/۸، ۲۸/۷، و ۱۶/۱ کیلو گرم هروئین کشف شده است. برابر میزان کشفیات هروئین در استانهای ایلام، چهار محال و بختیاری، و خوزستان به ترتیب صفر، ۰/۱۳، و ۰/۱۶ کیلو گرم بوده است. (پیشین)

همچنین، میزان کشفیات تریاک در سالهای ۶۸ تا ۸۰ نوسان داشته و بیشترین میزان کشفیات در سال ۷۴ با ۴۰۵/۶ کیلو گرم و کمترین میزان در سال ۶۹ با ۲۷/۳ کیلو گرم به ثبت رسیده است. ارقام مربوط به کشفیات تریاک در استانهای کشور نشان دهنده تفاوت به نسبت سنگین مقادیر کشف شده در استانهای گوناگون است. در دوره ۶۸ تا ۸۰ بیشترین کشفیات تریاک در سیستان و بلوچستان (۱۱۷۸ کیلو گرم به ازای هر یکصد هزار تن) گزارش شده است؛ در حالی که در همین سالها در کردستان تنها ۳/۵ کیلو گرم تریاک به ازای یکصد هزار تن کشف شده است. به سخن دیگر، مقدار تریاک کشف شده در سیستان و بلوچستان ۳۳۶ برابر این رقم در کردستان بوده است. پس از سیستان و بلوچستان، استانهای کرمان، ویزد بیشترین رقم کشفیات تریاک را داشته اند، در حالی که پس از کردستان، کمترین تریاک کشف شده در استانهای ایلام و زنجان گزارش شده است. همچنین بررسی آمارها نشان می دهد که در سال ۱۳۸۰ میانگین کشف تریاک در سراسر کشور ۱۰۹ کیلو گرم به ازای هر یکصد هزار تن بوده است. در همان سال این رقم در استانهای سیستان و بلوچستان، یزد، و کرمان به ترتیب

و کرمان به ترتیب با ۱۷۰۷، ۸۸۳، و ۷۶۴ کیلو گرم به ازای هر یکصد هزار تن به ثبت رسیده است. این در حالی است که کمترین میزان کشفیات مواد مخدر در همان سال در استانهای ایلام (۲/۹ کیلو گرم)، کردستان (۷/۸ کیلو گرم) و آذربایجان شرقی (۹/۵ کیلو گرم) گزارش شده است. (علیپوردی نیا، ۱۳۸۳)

در سالهای ۶۸ تا ۸۰ میزان کشفیات هروئین در کشور روندی صعودی داشته است. در حالی که مقدار هروئین کشف شده در سال ۶۸ در سراسر کشور ۴/۹ کیلو گرم به ازای هر صد هزار تن بوده، این رقم با افزایش ۸ درصدی در سال ۸۰ به ۵/۳ کیلو گرم رسیده است. بیشترین میزان کشفیات در دوره یاد شده در سال ۷۸ (با ۸/۷ کیلو گرم به ازای هر صد هزار تن) و کمترین میزان در سال ۷۰ (تا ۸۸۶ گرم) گزارش شده است. در این سالها میانگین میزان کشفیات در سراسر کشور ۳/۹ کیلو گرم بوده است. ارقام مربوط به میزان کشفیات هروئین در استانهای کشور نشان می دهد که این میزان نوسانهای بسیار چشمگیر داشته است، به گونه ای که در این دوره زمانی ۴۴/۶ کیلو هروئین به ازای هر صد هزار تن در سیستان و بلوچستان کشف شده است، در حالی که میزان کشفیات هروئین در کردستان تنها ۰/۰۵ کیلو گرم (۵ گرم) به ازای هر یکصد هزار تن بوده است. به سخن دیگر، این میزان در سیستان و بلوچستان

○ از دید مجامع بین المللی، قاچاق مواد مخدر و داروهای روان گردان (شیمیایی) در کنار سه بحران دیگر (هسته ای، جمعیتی و زیست محیطی) جهان را در سده کنونی تهدید می کند. از سوی دیگر، سرمایه در گردش در این زمینه در جهان از دید تجاری، آنرا در رده پس از نفت، جهانگردی و جنگ افزار قرار داده است.

○ میزان کشفیات مواد مخدر در سالهای ۶۸ تا ۸۰ در سراسر کشور روند صعودی داشته و با رشدی ۱۷۱ درصدی از ۷۴/۶ کیلوگرم به ازای هر یک صد هزار تن در سال ۶۸ به ۲۰۲/۳ کیلوگرم در ۱۳۸۰ رسیده است. در این دوره به گونه میانگین سالانه ۲۴۰/۷ کیلوگرم مواد مخدر به ازای هر یک صد هزار تن کشف شده که بیشترین سهم مربوط به تریاک (۱۸۰ کیلوگرم)، حشیش (۲۷/۷ کیلوگرم) و مرفین (۲۳/۴ کیلوگرم) بوده است. میزان کشفیات هروئین (۴/۰۲ کیلو) و دیگر مواد (۲/۹ کیلو) در رده های بعدی قرار داشته است. بیشترین رقم کشفیات مواد مخدر در سال ۷۴ (۵۰۹ کیلوگرم) و کمترین آن در سال ۶۹ (۵۵ کیلوگرم) گزارش شده است.

۷۰۶، ۶۶۰، و ۴۶۹ کیلوگرم گزارش شده است، در حالی که کمترین مقدار تریاک کشف شده به ترتیب در استانهای ایلام، زنجان، و کردستان ۲، ۴/۹، و ۵/۶ کیلوگرم به ثبت رسیده است. (همان)

واقعیت های اجتماعی در ایران امروز، پرداختن به استراتژی خشکاندن ریشه تقاضا و پرهیز از الگوی یکسره نظامی برای مهار کردن موج مصرف مواد مخدر را توجیه پذیر می سازد. پیش فرض اصلی در این جا این است که یک رشته عوامل در جامعه، زمینه آسیبهای اجتماعی همچون اعتیاد را فراهم ساخته است. در واقع، بر پایه رویکرد سیستمی، کاربرد نادرست مواد مخدر از شرایط، عوامل و متغیرهایی مایه می گیرد که استراتژی های کاهش تقاضا، در اصل، معطوف به دستکاری آنها و تغییر آهنگ آنهاست تا با دگرگون سازی نوع تعاملات ساختاری آنها و اصلاح و کاهش دادن آسیبها، نرخ فزاینده کاربرد نادرست مواد مخدر کاهش یابد (رضایی، ۱۳۸۲: ۱۰) از دید جغرافیایی، ایران کوتاه ترین و ارزان ترین گذرگاه مواد مخدر است. ایران در همسایگی هلال طلایی، یا بزرگترین منطقه کشت و تولید مواد مخدر، واقع شده است. نزدیک به یک سده است که مواد مخدر از افغانستان و پاکستان وارد ایران می شود. همچنین ویژگیهای قومی و روابط نزدیک میان باشندگان در دو سوی مرزهای ایران و افغانستان زمینه جرایم مرتبط با مواد مخدر را فراهم ساخته است. از این رو، بی گیری استراتژی کاهش تقاضا بسیار ضرور می نماید.

فهرست منابع

- مخدر در ایران. تهران. ستاد مبارزه با مواد مخدر. ۱۳۸۳.
- قالیباف، محمدباقر. امنیت عمومی و پلیس (مجموعه مقالات). دانشگاه علوم انتظامی ناجا. ۱۳۸۴.
- ستاد مبارزه با مواد مخدر (۱۳۶۸-۱۳۸۰). دفتر برنامه ریزی و آمار. سالنامه های آماری- تحلیلی.
- شهیدی، محمد حسین. «مواد مخدر، امنیت اجتماعی و راه سوم». تهران. اطلاعات. ۱۳۷۵.
- رضایی، محمد. درآمدی بر استراتژی کاهش تقاضا: ابعاد نظری و تجربی. تهران. دبیرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر. ۱۳۸۲.
- مرتضوی قهی، علی. قاچاق بین المللی مواد مخدر و حقوق بین الملل. تهران. دبیرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر. ۱۳۸۳.
- مهریار، امیر هوشنگ. سابقه تاریخی تولید و سوء مصرف مواد مخدر در ایران. کار پژوهشی از مؤسسه عالی پژوهش در برنامه ریزی و توسعه. ۱۳۷۶.
- هاشمی، علی. مواد مخدر: بحران اجتماعی و تهدید علیه امنیت ملی. تهران. دبیرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر. ۱۳۸۲.

- اسعدی، سید حسین. پژوهشنامه ای درباره بحران جهانی مواد مخدر. تهران. سازمان تبلیغات اسلامی. ۱۳۷۲.
- اورنگ، جمیله. پژوهش درباره اعتیاد. تهران، سازمان چاپ و انتشارات. ۱۳۶۷.
- دانش، تاج زمان. مجرم کیست. تهران. انتشارات امیر کبیر. ۱۳۶۹.
- علیوردی نیا، اکبر. مطالعه جامعه شناختی میزان اعتیاد به مواد